

Demolice vesnic v kontextu dobového diskurzu: Kralupy u Chomutova

Settlement Demolition in the Context of Contemporary Discourse: Kralupy u Chomutova

Jana Vitíková, Pracoviště historické sociologie, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova

ABSTRACT

Brown coal mining was and continues to be the main source of fuel for electricity and heat generation in the Czech Republic. Located in the territories of the Karlovy Vary and Ústí nad Labem Regions, the North Bohemian Brown Coal Basin (NBBCB) is the area with the largest deposits of brown coal in the country. Coal mining intertwines with the lives of the residents of this area. In the past, it helped attract new labour force but, at the same time, it devastated the landscape and contributed to environmental degradation. Even at its diminished current levels, coal mining continues to play an important role.

During the past regime (1948–1989), NBBCB was essential to the development of the country's ever more electricity-demanding industry. Due to its orientation on brown coal mining and heavy industry, the communist regime had to expand brown coal excavation continuously. Among the consequences of that expansion was that some settlements which stood in the way of expansion were demolished and their residents were relocated to surrounding towns or villages. One of those settlements, Kralupy u Chomutova, was demolished in 1976.

The article focuses on depictions of settlement demolition in contemporary culture, specifically in the TV series, *Muž na radnici* (Town Hall Man), which is compared to contemporary press as represented by the regional weekly *Nástup* (Muster) whose territorial coverage included the demolished settlement. Produced by the public-service Czechoslovak Television, the Town Hall Man series focused, as its central theme, precisely on demolition of a large part of town to make room for new construction. The Town Hall Man was broadcast in the 1970s,

KEYWORDS:

TV series

normalisation era

settlement demolition

propaganda

coal mining

DOI LINK:

<http://doi.org/10.13060/1214438X.2019.1.17.496>

the time when many settlements were torn down, mainly in North-Western Bohemia. The article studies what kind of arguments were staged and how the characters were developed in order to depict the demolitions as a positive phenomenon. However, it is not the goal of the article to study how effective the series was. As our second source, we analysed the *Muster* weekly, covering the time period when Kralupy u Chomutova was demolished, namely the years 1970–1979.

We hypothesised that the communist regime, which was in control of the contents of both the weekly and especially the *Town Hall Man* TV series, strived to shed positive light on settlement demolitions and present them as a favourable process. This was only confirmed for the *Town Hall Man* series, which used several arguments to depict demolitions positively (the settlement shown in the plot was only partly demolished). Progress was staged as the first argument. Old and inadequate housing was demolished and replaced by new buildings with modern amenities. The new housing symbolised the modern age, the socialist era, replacing an old, selfish age. Public interest was the second argument. New buildings were necessary for the sake of all, whereas the owners of old houses opposing their demolition were depicted as ignorant and corrupt individuals who stood in the way of others' pursuit of a better life.

The situation of the *Muster* weekly was different. The analysis of the ten years during which the coal mine expansion culminated revealed almost no mention of the demolitions at all. Of all issues of the weekly, we only identified one article that mentioned settlement demolition explicitly. Nevertheless, the topic was represented by two more articles. The first accounted for housing construction in the former administrative district of Chomutov. New flats were needed to relocate the residents of demolished villages. The other publication presented achievements in brown coal mining, depicting the miners as heroes who not only met but exceeded their work targets.

As expected, the *Town Hall Man* series provided a highly positive depiction of settlement demolitions. It supported the process by accounting for the integrity of the characters who devised the demolition plan. In contrast, the *Muster* weekly rather obscured the demolitions and pursued substitute themes to depict the expansion of coal mining as favourable.

Téma lomové těžby hnědého uhlí v České republice, respektive v Československu, si v poslední době nachází stále více lidí, kteří se o něj zajímají především v souvislosti s klimatickými změnami a vlivem průmyslu na ně. V minulosti se publikace na toto téma zaměřovaly především na historii těžby uhlí, jako příklad lze uvést *Velkou kroniku o hnědém uhlí. Minulost, současnost a budoucnost těžby hnědého uhlí v severozápadních Čechách* [Valášek, Chytka 2009] nebo *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992* [Průcha 2009]. V současné době se těžbě uhlí začali věnovat i sociální vědci, jako je Bohumil Frantál, který se zabývá regionálními důsledky těžby hnědého uhlí [Frantál 2014] a nabourává tak tradiční pojetí studia těžby, jež se zaměřuje především na důsledky pro životní prostředí či ekonomické aspekty. Ze zahraničních autorů věnujících se tématu energetiky obecně nelze opomenout Daniela Yergina a jeho *The Quest:*

Energy, Security, and the Remaking of the Modern World. Ten uvádí výrobu energie do politického i společenského kontextu.

Pro pochopení toho, jakým způsobem a proč se těžba hnědého uhlí rozšiřovala, je nutné nahlédnout do minulosti České republiky. Podívat se na to, v jakém kontextu k rozšiřování docházelo a jaké to mělo důsledky. V rámci tohoto článku se budeme věnovat především jednomu důsledku, kterým jsou demolice obcí, které musely ustoupit rozšiřující se těžbě uhlí. Ovšem pro doplnění uvádíme i ekonomicko-politické prostředí, v němž docházelo k největšímu rozvoji těžby hnědého uhlí u nás. Přesuneme se tak především do 70. let 20. století a doby vlády Komunistické strany Československa. Pro doplnění tématu pak uvádíme demografické specifikace regionu, kterému se budeme věnovat, tedy severozápadní Čechy, konkrétně obec Kralupy u Chomutova. Obec Kralupy u Chomutova jsme si vybrali jako modelovou vesnici, která musela ustoupit rozšiřující se těžbě hnědého uhlí a byla kompletně zbourána v roce 1976. Slouží nám k přiblížení situace okolo bourání obcí. Budeme hledat podobnosti skutečných událostí v tehdejší regionálním tisku i seriálu známém v celé republice. Zároveň ovšem ukážeme, jaké argumenty a obrazy byly používány k tomu, aby byly demolice obcí zobrazovány v pozitivním světle.

Cílem textu je tedy zjistit, jaké argumenty byly komunistickým režimem používány pro obhajobu demolic částí měst, ale i celých vesnic, které se ve velké míře děly v období 70. let 20. století v Československu. Seriál *Muž na radnici* byl použit proto, že je demolice části města jeho hlavním tématem. Vycházeli jsme především ze samotného scénáře a archivních materiálů, které se zachovaly. Jde především o různé verze scénářů uložené v Archivu a programových fondech České televize (APF). Komparovali jsme pak jednotlivé verze a sledovali, které části seriálu byly například přepsány, nebo úplně vyškrtuty. Ovšem hlavním těžištěm práce je hlavně to, co se do seriálu dostalo a všechna tvrzení, která byla použita jako podpora demolic.

Druhým zdrojem materiálů, které jsme použili, byla pak analýza týdeníku *Nástup* z let 1970 – 1979. Jedná se o týdeník, který vycházel právě v regionu naší zkoumané obce. Týdeník *Nástup* je celkem zajímavým zdrojem pro náš výzkum. V jeho případě, na rozdíl od *Muže na radnici*, bylo důležité i to, co nebylo vysloveno. Týdeník se totiž demolicemi obcí, které probíhaly v tomto regionu, téměř nezabývá. Nicméně jsou v něm velice podrobně popsány dva jevy, které s demolicemi úzce souvisely. Prvním z nich jsou úspěchy těžby uhlí, které byly možné pouze za podmínky ustoupení obcí těžbě. Druhým je pak výstavba bytů na Chomutovsku, respektive její zpoždování. Do těchto bytů měli být přesunuti bývalí obyvatelé demolovaných obcí, což vedlo k mnohým problémům přímo při procesu demolic.

Muž na radnici i týdeník *Nástup* nám poskytly přehled o tehdejší diskurzu, který formoval přijímání demolic obcí. K analýze diskurzu přistupujeme jako Jan Cholt, který vysvětluje diskurz jako soubor možných významů a kategorií, které se k tématu vážou. Tyto významy a kategorie jsou sociálně podmíněné, v čase proměnlivé a veskrze konstruované [Cholt 2006: 16-18]. Diskurz tedy vyjadřuje to, jakým způsobem je pojímáno nějaké téma a jak je s ním nakládáno. Naše analýza se zaměřuje především na argumenty, které byly v 70. letech 20. století používány pro podporu demolic obcí či jejich velkých částí, a jak bylo prezentováno rozšiřování těžby hnědého uhlí v severozápadních Čechách. Analyzujeme, jakým způsobem jsou například

vykreslovány postavy, jaká jsou používána slova, témata i emoce, aby docházelo k vykreslení pozitivního obrazu demolicí.

K analýze jsme použili převážně nepublikované archivní materiály ze Státního oblastního archivu Chomutov se sídlem v Kadani, Státního oblastního archivu Most, Národního archivu, Archivu a programových fondů České televize a nakonec Oblastního muzea Chomutov. Tyto zdroje nám umožnily prostudovat proces demolice obcí i nepublikované materiály týkající se sdělení, které měl tehdejší seriál zabývající se tématem demolice přinést.

Historie obce Kralupy u Chomutova a kontext rozšiřování těžby uhlí

Pro doplnění kontextu uvádíme, jakým historickým vývojem procházela naše modelová obec Kralupy u Chomutova. Kralupy u Chomutova ležely přibližně 8 kilometrů jihozápadně od města Chomutov v severozápadních Čechách. Stály v tehdejší tzv. Severočeském hnědouhelném revíru (oblast od Ústí nad Labem až ke Kadani), na jehož území spolu se Sokolovskem bylo srovnáno se zemí mnoho obcí (následkem těžby uhlí, stavby elektráren či vytvářením vojenských prostorů). V okrese Chomutov, kde se Kralupy u Chomutova nacházely, zmizelo 21 obcí [Binterová 2006]. Kralupy u Chomutova tedy nebyly žádným unikátním případem, což je důležité pro to, abychom je mohli použít jako model pro náš výzkum.

Obec se nalézala v oblasti, kterou v minulosti obývalo převážně německy mluvící obyvatelstvo a kterou postihly velké přesuny obyvatelstva. I Kralupy u Chomutova byly původně obec s většinou německy mluvících obyvateli.

Ačkoliv existence dolů a možnost pracovních příležitostí sem lákala české pracovníky už před první světovou válkou, počet Čechů narůstal převážně po vzniku Československé republiky. Čeští horníci sem začali přicházet až ve 20. století. Protože pocházeli většinou z Mostecká a byli odchováni v německých školách, mluvili všichni dobře německy a to i místním dialektem. Za Rakousko-Uherska bylo jejich procento mizivé a ještě na konci první republiky žilo v Kralupech jen 30 českých rodin horníků, přitom ještě někteří čeští horníci žili zde ve smíšených manželstvích s Němkami [Binterová, 1995:29].

Určit přesný poměr Čechů a Němců není dobře možné ani z historických pramenů. Při sčítáních lidu se před první světovou válkou určovala národnost podle jazyka, kterým člověk mluvil, a pokud uměl aspoň trochu německy, byl zapsán jako Němec [Doležal 1964]. Po válce se situace obrátila a při sčítání v roce 1921 byly tendence pro zařazování některých Němců do české národnosti.

V oblasti panovaly napjaté vztahy mezi oběma národnostmi, čemuž nepomáhala ani špatná ekonomická situace způsobená hospodářskou krizí. V roce 1932/33 tvořili Němci dvě třetiny lidí bez práce [Zimmermann 2011:37]. Celá situace vyvrcholila podepsáním tzv. Mnichovské

dohody, kdy Češi žijící v této oblasti museli opustit své domovy. Podle evidence obyvatel bylo v roce 1938 přestěhováno z Kralup 12 osob českého a židovského původu¹.

Po druhé světové válce došlo k dalšímu velkému přesunu obyvatel. Po srpnu 1945 a podepsání Ústavního dekretu prezidenta republiky o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské Edvardem Benešem, ztratili Němci a Maďaři občanství a po tzv. divokém odsunu začalo ministerstvo vnitra organizovat jejich odsun oficiálně. Takto byly vyhnány přes tři milióny osob z celého Československa. V Kralupech po osvobození v květnu 1945 žilo 14 Čechů. O rok později byla české národnosti už polovina z 1154 obyvatel.²

Posledním přesunem, který probíhal na lokální úrovni, byly demolice obcí. Obyvatelé se museli stěhovat do okolních měst. Většina obyvatel Kralup u Chomutova, ale i jiných obcí, přišla do oblasti až po roce 1945. Obec byla demolována v roce 1976. Většina jejích obyvatel se přesunula do okolních měst Klášterec nad Ohří, Chomutov, Kadaň a Málkov.

Kralupy u Chomutova v 70. letech zmizely během rozšiřování lomu Merkur. Těžba uhlí v tomto regionu postupovala rychle hlavně ze dvou důvodů. Prvním z nich byla zvýšená spotřeba elektrické energie a tepla v tehdejší Československu a s ní spojené zvýšení životní úrovně. Výrobu elektrické energie a tepla v tomto regionu zajišťovaly elektrárny Tušimice a Pruněřov postavené v 60. letech. To znamenalo, že tamní lomy musely během několika let najednou přinést zdroje pro dvě elektrárny, které dohromady měly výkon 1 850 MW. „Na zabezpečení výroby elektrické energie ČSSR v sektoru Ministerstva paliv a energetiky, jejíž objem se zvýší do roku 1980 téměř 6 1/2 x se bude těžba podílet významným podílem. Zatímco k roku 1965 tento podíl dosáhne 42%, zvýší se k roku 1980 téměř na 70%,“³ popisuje Územní plán Severočeské hnědouhelné pánve. Podle Statistické ročenky se výroba elektrické energie a tepla od roku 1948 zvýšila o 718% v roce 1970 a už v roce 1975, na konci pětiletky, byla tato výroba ještě o dalších 249 % vyšší oproti roku 1970 [Statistická ročenka 1976: 24-25].

Nárůst spotřeby energie způsobila především elektrifikace průmyslu, železnic i domácností. Během 70. let už byly spotřebiče, jako jsou pračky či lednice, celkem běžnou součástí domácnosti.

Druhým faktorem, který vedl k rozšiřování těžby uhlí, bylo zaměření tehdejšího režimu na těžký průmysl. Preferovalo se především strojírenství nebo například zbrojní průmysl. Preference těžkého průmyslu vedla už v 50. letech k ekonomickým problémům. Nutnost změn si začalo uvědomovat i vedení KSČ, které si po druhé měnové reformě z června roku 1953 uvědomovalo rizika spojená s nepříznivým vývojem hospodářství a dopadem na životní úroveň obyvatelstva [Prachařová 2011:16]. Přesto zůstal tento model aktivní až do konce 80. let, ačkoliv se na konci 60. let připravovaly reformy. Severočeská hnědouhelná pánev, kam spadal i důl Merkur, pak byla klíčovým zdrojem energie. Hnědé uhlí zde těžené totiž bylo příliš sirnaté, aby se dalo použít na jiný účel. Ačkoliv KSČ chtěla postupně přejít na ropu a zemní plyn, ropná krize v 70. letech i další problémy v Sovětském svazu vedly k tomu, že hnědé uhlí bylo hlavním zdrojem pro výrobu

¹ SOKA Kadaň, karton 68, inv. č. 618, Archiv města Kralupy, Evidence obyvatel.

² SOKA, inv.č. 37, karton 9 Kadaň, MNV Kralupy, Seznamy.

³ NA, TERPLAN, karton 164, Územní plán rajónu Severočeské hnědouhelné pánve, str. 32.

elektriny a tepla. Proto bylo nutné se zvyšující se spotřebou energie také rozšiřovat lomy. Podle plánů ze 70. let mělo k totálnímu vyuhlení zásob v tomto regionu dojít do roku 2050.⁴

Kralupy u Chomutova v kontextu normalizačního seriálu *Muž na radnici*

Seriály se v období normalizace staly častým nástrojem propagandy. Richard Taylor ve své knize, která se věnuje propagandě hlavně ve filmu, shrnuje: „Propagandisty lákala zejména možnost jeho [filmu] snadné reprodukovatelnosti. Náklady na výrobu a distribuci filmu byly ve srovnání například s výrobou plakátu nebo tištěného letáku obrovské a vyžadovaly vynaložení rozsáhlého kapitálu. Zároveň to však znamenalo, že výroba filmových děl se omezila jen na několik filmových studií a dala se tak snadno kontrolovat“ [Taylor 2016:34]. Stejnou výhodu pro tehdejší režim měly i seriály vytvářené Československou televizí, kterou měly pod kontrolou nejen státní, ale i stranické orgány. Ohromná divácká obliba seriálů (sledovanost mnohdy dosahovala 80 - 90 %) a jejich nesporný vliv na diváky vedly televizní a stranické orgány k tomu, aby byl celý tvůrčí proces bedlivě sledován a ovlivňován žádoucím směrem. Obsah jednotlivých děl byl neustále diskutován, scénáře upravovány, kráceny, doplňovány a přepisovány, docházelo k nekomuniquému množství kompromisů a ústupků, které rozhodně nepřispívaly ke kvalitě děl [Růžička, Totalita.cz 2017]. Komunistický režim skrze ně předával lidem hodnoty, které by měli ctít. „Seriály můžeme označit za nástroj, jehož prostřednictvím se vládnoucí režim snažil divákům jasně deklarovat normy, hodnoty a sankce socialistické společnosti. Divák měl získat představu, jakým způsobem se má chovat.“ [Bednařík, Reifová 2008:71]. Jedním z tvůrců takových seriálů byl i Jaroslav Dietl, který je autorem scénáře k dodnes opakovaným seriálům, jako je *Nemocnice na kraji města* nebo *Žena za pultem*. Seriály Jaroslava Dietla a Evžena Sokolovského plně odpovídají historickému kontextu doby, ve které vznikly. V socialistickém zřízení v čele s KSČ se ideologie stala nedílnou součástí každodenního života řadových občanů [Foglová 2013:135]. Práce s ním podle archivních zdrojů nebyla zrovna jednoduchá. „(...) scénáře odevzdávané v literární podobě a v termínech jako tomu bylo tentokrát, velmi sťažují ne-li znemožňují řádnou a včasnou přípravu a včasné stanovení harmonogramu,“⁵ píše ve svém hodnocení seriálu produkční. Tvůrci se museli vyrovnat s takovými poznámkami od Dietla, jako: „Františkovi je ta ředitelova úporná snaha až nápadná.“⁶

Muž na radnici, v původním názvu *První muž na radnici*, má celkem jedenáct dílů a byl odvysílán v roce 1976 těsně před volbami do zastupitelských sborů. Částečně byl točen v Berouně, kde nastala stejná situace jako v seriálu – část centra města byla zbořena a nahrazena panelovými domy. V sedmdesátých letech ovšem probíhalo nejen bourání částí měst ale celých vesnic.

⁴ NA, fond 02/1, svazek 51, ar.j. 51, Zpráva o koncepci rozvoje těžby uhlí v jednotlivých revírech do úplného vyuhlení zásob

⁵ APF, Zápis ze schůze štábu, Hodnocení seriálu, RED, č. kart. 281, č. složky 310/1067, inv. č. 2072

⁶ APF, AD, k. 36, inv. č. 1099, *První muž na radnici*, 4. díl, str. 14

Demolice vesnic probíhaly ve velkém v tehdejší Severočeském kraji. Neplánovalo se jen bourání malých vesnic ale celých velkých měst.⁷ Lidem musela být taková situace vysvětlena tak, aby s ní souhlasili. Muž na radnici s hlavním představitelem Františkem Bavorem a situace ve Starém Kunštátě je pak ideálním příkladem takového pokusu. Největší akcí v tomto smyslu byla demolice starého Mostu v 60. letech, která se týkala kolem 50 000 lidí. O historii starého Mostu včetně vyjednávání o jeho následné demolici v celém kontextu tehdejšího myšlení vypráví kniha Matěje Spurného *Most do budoucnosti: Laboratoř socialistické modernity na severu Čech* [Spurný 2016]. Symbolem celé akce pak bylo přesunutí kostela Nanebevzetí panny Marie, které mělo ukázat, že i komunistickému režimu záleží na historických památkách. Malou paralelu s touto událostí lze najít i v seriálu, kdy už během demolice přicházejí památkáři, kteří chtějí bojovat za starou zeď kolem zámeckého parku. Nakonec se ukáže, že jim jde jen o staro-bylou bránu. „*Tak teď už toho mám dost! Nejdřív si laskavě pořádně přečtěte návrhy od nás barbarů a potom teprve přijďte. Už tři roky vám vysvětlujeme, že chceme tu bránu zachovat,*“⁸ rozčílí se nakonec Bavor. Nejen že se tedy ukazuje, že město už dávno myslelo i na historické části města, ale také to, že památkáři vůbec nejsou připravení.

Hlavní hrdina

František Bavor začíná jako „poslanec“ ve městě Starý Kunštát. Postupně se díky svému návrhu dostává do čela Městského národního výboru, kde musí přesvědčit nejen obyvatele, ale také představitele vyšších institucí o prospěšnosti svého plánu na přestavbu města.

Je vykreslován jako kladný hrdina. Je dobrým otcem i poslancem, později předsedou Místního národního výboru (MNV). Už jako poslanec si dělá čas na občany, kteří za ním přicházejí se svými starostmi, a vždy se jim snaží vyhovět. Skrze tyto jejich příběhy se dozvídáme o špatné situaci ve městě. Například prodavačka z místního krámků už několik let čeká na umístění dětí do školky. Nebo mladá učitelka Kateřina byla manželem vyhozena i s dítětem z bytu a město nemá jiný, který by jí nabídlo. Bavor se při řešení těchto situací musí vyrovnávat s byrokracií ve městě i na úrovni okresu a postupně mu dochází, že se situace musí změnit. Jako poslanec je sice bezmocný, nicméně neustále se snaží pomoci. Když se stane předsedou MNV, zachovává si tento svůj charakter. Jasně to vykresluje scéna, kdy jde poprvé do své nové kanceláře a ze dveří vychází žena s tím, že pokud hledá předsedu, tak má smůlu, protože na lístku na dveřích je napsáno, že přijímá jen ve středu. Bavor vejde do kanceláře a své sekretářce řekne, ať sundá tu ceduli. „*Vy byste si přál, aby k nám lidi chodili kdykoliv?*“⁹ ptá se ho sekretářka udiveně. Bavor to odsouhlasí.

Jako funkcionář odmítá spiklenectví, které se ukazuje být běžnou praxí. Jeho nový tajemník mu ve třetím díle navrhuje, že by měl vyhodit svou sekretářku, která tam zůstala po bývalém

⁷ NA, fond 02/1, sv. 108, ar.j. 108, Zpráva o využití uhelných ložisek s vyšším obsahem síry v severočeském hnědohelném revíru, 28. ledna 1974

⁸ Muž na radnici, 11. díl, 0:11:04 – 0:11:16, 1976

⁹ Muž na radnici, 3. díl, 0:05:10 – 0:05:18, 1976

předsedovi a který povýšil s tím, že by mu mohla donášet informace. Bavor se ptá: „*Někomu něco provedla?*“¹⁰ S tím, že nejsou žádná tajná mafie, tento návrh odmítá. Ukazuje se tak nejen jako odpůrce zákulisních machinací s lidmi, ale také opět projevuje svou otevřenost vůči lidem.

Jeho postava je také vykreslená jako odvážná. Nebojí se předstoupit před vedení MNV a říct, co si o celé situaci myslí bez ohledu na to, že mu hrozí vyhazov z funkce. Ovšem byla by chyba si myslet, že z něho udělají tvůrce člověka, který prosadí vše navzdory všem. Naopak vždycky veškerá rozhodnutí činí buď na popud obyvatel, nebo spolu s novou radou města, když se stane jejím předsedou. Například ve čtvrtém díle za ním přijde ředitel místního podniku s tím, že až postaví nějaké byty, má podnik pro své zaměstnance dostat nějakou část. Chvilí se prou o to, jak moc ty byty potřebují spíše obyvatelé, ovšem ředitel nakonec prohlásí:

Ředitel: *A tak víš co? Já ohlásím, že jsme se dohodli a že přesné rozdělení pořadníku bude provedeno až dodatečně.*

Bavor: *Stejně to nemůže rozhodnout předseda, ale celá rada.*¹¹

Tento moment je nicméně velice zajímavý, protože v původním scénáři mu odpoví: „*Pro mě, za mě.*“ a ředitel mu řekne: „*Moc ti děkuju, že máš pochopení.*“¹² Zde vidíme, že podle původní verze by se mohlo zdát, že Bavor má pravomoci i chuť sám domlouvat a rozhodovat. Do seriálu se ale dostala verze, kdy dává důraz na to, že je voleným zástupcem spolu s dalšími a on působí spíše jako mediátor.

Postava hlavního hrdiny je symbolem vedení měst, krajů i státu, které rozhoduje o demolicích vesnic. Tímto způsobem mají být viděni.

Plán přestavby města

Rozhodnutí o přestavbě města přichází, protože hlavní hrdina vidí problémy lidí. Tyto problémy byly divákům jistě blízké. Nedostatek bytů, míst ve školkách, atd.

Zajímavé je, jakým způsobem k tomuto plánu dojde. Nejprve, ještě jako poslanec, se rozhodne postavit se radě MNV a upozornit na problémy, které ve městě jsou. V původním scénáři, který napsal Jaroslav Dietl, se to stane tak, že za ním přijde redaktor místních novin a on mu poskytne rozhovor, v němž své pocity vyjádří. Redaktor se ho ptá, co se za jedno volební období v Kunštátě změnilo, a Bavor mu odpovídá, že vůbec nic

Redaktor: *Jak – vůbec nic?*

Bavor: *Tak jak to slyšíte – vůbec nic*

Redaktor: *Proč by se nezměnilo?*

¹⁰ Muž na radnici, 3. díl, 0:09:43 – 0:10:02, 1976

¹¹ APF, AD, k. 36, inv. č. 1099, str. 17

¹² Tamtéž.

Bavor: *Protože pro to nikdo nic neudělá. Aby lidi měli kde bydlet, kde se bavit, kde nakupovat a kam chodit do školy.*

Redaktor: *Řekl jste, že nikdo nedělá nic pro to, aby... a takdále. Kdo nikdo?! Myslíte tím obyvatelé nebo společenské organizace?*

Bavor: *Všechny*

Redaktor: *I národní výbor?*

Bavor: *Ten především.¹³*

Za vyšlý článek je pak předvolán před radu a její členové mu vyčítají, že celé město zradil. On však stojí za svým názorem. Tato verze se ale do seriálu nikdy nedostala. V něm, když se redaktor zeptal Bavora na svou otázku, pozval ho předseda na schůzi s obyvateli Kunštátu. Zde pak lidé vyjadřují to, co jim vadí. Málo místa ve školce, špatný stav budov, nebezpečný stav silnic, špatné zásobování obchodů a málo bytů.

Problém s nedostatkem bytů byl běžný i v chomutovském regionu, který jsme zkoumali. Ambiciózní projekty, jako byla výstavba šesti tzv. experimentů pro vystěhované občany vesnic, se zpožďovaly hlavně kvůli nedostatku materiálů. Tato situace vedla k tomu, že nemohly být splněny požadavky obyvatel demolovaných vesnic na přidělení bytu. Například v Kralupech u Chomutova většina obyvatel chtěla odejít do Chomutova. Zde se stavěl pás nových sídlišť spolu s šestnáctipatrovými experimenty. Domy a vybavení sídlišť nicméně nebyly včas dostaveny, tudíž se lidem přidělovaly byty v jiných obcích. To zapříčinilo potřebu akce, která by přesvědčila lidi, aby se bez odmlouvání přestěhovali do jiného města. Obyvatelé obce byli převezeni do Chomutova na rozestavěné sídliště, a pak do Klášterce nad Ohří, kde bylo sídliště už hotové a upravené, s veškerým vybavením. „Před touto akcí (nové pohovory s občany) jsme převážnou část občanů autobusem rozvezli jak na budoucí staveniště na Březenecké, tak do Klášterce. Celou akci jsme zaměřili na cíl přesvědčit převážnou část občanů k přestěhování do Klášterce. [...] Přes tuto snahu převážná část občanů trvá na původních požadavcích.“¹⁴ píše se v zápisu setkání Likvidační komise z roku 1974.

To ukazuje zoufalou situaci s přidělováním bytů obecně. Občané Československa se mohli snadno ztotožnit s obyvateli televizního města a pochopit, proč je nutné nové byty stavět. Například v roce 1981 provedl tehdejší Ústav pro výzkum veřejného mínění reprezentativní výzkum, v němž se měli občané vyjadřovat k bytové situaci. Jen pětina těch, kteří se k otázce o spravedlnosti rozdělování bytů vyjádřili, hodnotí situaci kladně. Nejčastější důvod pro pocit nespravedlnosti byla odpověď, že je systém ovládán úplatky a známosti [ČSDA 1981: 52]. To vypovídá o atmosféře té doby.

Plán na stavbu bytů se v seriálu postupně stane obrovským projektem, který zahrnuje i bourání staré zástavby města. Bavor proto svolá schůzi obyvatel, aby jim představil svůj plán. Pomáhá mu architekt Mikuláš, který vlastně s bouráním přišel. „*Valná většina domů na náměstí a okolí*

¹³ APF, AD, k. 163, inv. č. 3799, str. 32-33

¹⁴ SOKA Kadaň, kt 12, MNV Kralupy u Chomutova, Zápisy likvidační komise, 1974, Náhradní byty za Kralupy – dopis ze dne 23. 7. 1974.

nemá žádnou historickou cenu,¹⁵ prohlašuje architekt. Nejprve jsou v seriálu ukázáni ti, kterých se bourání přímo týká. Ti nesouhlasí. Na druhé schůzce už jsou ti, kteří mají potenciálně získat nové byty, ti samozřejmě souhlasí. Tyto skupiny jsou popisovány různě. Ti, co nesouhlasí, jsou ukazováni jako ti, co chtějí zabránit pokroku, pokřikují jeden přes druhého, jsou nevychovaní, zaostali. Ti, co souhlasí, jsou naopak hlas rozumu. Chápu, že domy jsou ve špatném stavu a že nové poslouží všem. „*My nesmíme postavit jediný dům, do kterého by nesvítilo slunce, nesmíme postavit jediný dům, kde by byt neměl vlastní koupelnu, všechna sociální zařízení, teplou a studenou vodu [...]*,”¹⁶ vysvětluje architekt. Nové byty jsou tedy jasně moderní, pokrokové, lepší.

Celá záležitost je podávána jako hotová věc, přestože na začátku schůze představitelé města vybízeli lidi k tomu, aby řekli své připomínky. Vůbec to tak pak není. Když se lidé začnou bouřit, odmítají to jako diskuzi bez argumentů. Jeden muž se dokonce zeptá, co budou dělat, když s tím nebudou souhlasit.

Muž: *A co se stane, když s tím nebudu souhlasit?*

Bavor: *V tom případě vás budeme přesvědčovat.*

Muž: *A když mě nepřesvědčíte?*

Bavor: *Tak budeme postupovat úřední cestou.*¹⁷

Zde je jasně vidět, že diskuze není možná. Celá schůze pak nedává vůbec smysl. Nicméně vzkaz pro diváky je jasný. Bavor, který je do té doby popisován jako rozumný a hodný muž, který se snaží všem obyvatelům města vyhovět a vyřešit jejich problémy, konečně po letech nicneděláním přichází se skvělým nápadem, jak vyřešit vše, co lidi trápí. Postaví byty, školku, kino a to vše v centru města, „*aby se nám v něm dobře žilo.*”¹⁸ Rozhodl se odvážně postavit se starým úředníkům, kteří nechtěli nic dělat. Vzal na sebe ten úkol a rozumnými argumenty a navíc v klidu přesvědčil radu, aby jeho návrh schválila. Proti němu stojí bezejmenný dav majitelů domů, kteří překážejí vyšším zájmům města, jsou sobečtí, nejde jim o město a k tomu pořvávají jeden přes druhého, urážejí nejen hlavního hrdinu, ale například zpochybňují kvalifikaci architekta, který přišel s geniálním řešením, které z jejich města udělá moderní a pokrokové.

Ve skutečnosti probíhal proces demolice jinak než v seriálu. Ačkoliv prvek nevyhnutelnosti se v *Muži na radnici* objevuje, skutečnost byla ještě přísnější. Nikdo s obyvateli nevedl diskuzi o tom, zda chtějí, nebo nechtějí obec Kralupy u Chomutova bourat. V srpnu 1971 byla ustanovena likvidační skupina obce a podnik Doly Nástup Tušimice, který měl demolici na starosti (spravoval doly, které se rozšiřovaly) věc přes tuto skupinu oznámil. V obci bylo 125 budov v soukromých rukách. Jejich cena se vypočítávala podle vyhlášky č. 43/1969 sb. Jejich majitelé pak museli podepsat kupní smlouvy, které ustanovily lhůtu dvou let, po jejímž uplynutí se musejí do 14 dnů odstěhovat.

¹⁵ Muž na radnici, 6. díl, 0:30:40 – 0:30:46, 1976

¹⁶ Muž na radnici, 7. díl, 0:58:26 - 0:58:39, 1976

¹⁷ Muž na radnici, 6. díl, 0:32:46 – 0:33:03, 1976

¹⁸ Muž na radnici, 6. díl, 0:29:10 – 0:29:14, 1976

Jediné, co lidem dávalo pocit spolupráce, bylo, že si mohli nahlásit, do jakého města se chtějí odstěhovat (kde jim bude přidělen byt). Nicméně již zmíněné zpoždování výstavby v Chomutově, kam většina chtěla odejít, způsobilo, že se lidé museli odstěhovat do jiného města. Tato situace vedla k protestům obyvatel bourané vesnice, kdy se odmítali odstěhovat z domu, který se měl už bourat. „Proto, že s. St. Němec trvá na bytě 1:3 v Chomutově, kde, jak je radě MNV známo, nemáme od ONV přidělen ani 1 byt, žádáme pro jeho rodinu zrušení práva užívání bytu v č. p. 90 s tím, že se do doby vyřešení jeho případu přestěhuje v Kralupech do č. p. 184.“¹⁹ Z archivních pramenů vyplývá, že obec, která rušila práva na užívání bytů, tento problém řešila tak, že lidi přesouvala z jednoho domu do druhého, aby demolice mohla postupovat. „[...] avšak asi 20 rodin nadále trvá na přidělu bytů v Chomutově, přestože již 17 rodin má přidělený a pochopitelně nepřevzatý byt v Klášterci nad Ohří. Za těchto 17 bytů nám bytový podnik v Klášterci nad Ohří vyúčtoval od polovice května nájemné. Po přidělu i výzvě k převzetí o přestěhování zbylých rodin, budeme v případě předpokládaného odmítnutí nuceni zahájit soudní vystěhovávání s tím, že budeme po celou dobu řízení držet byty v Klášterci nad Ohří.“²⁰

Případ nuceného vystěhování je pak zaznamenán i v seriálu *Muž na radnici*. Bavor jede i s policií vystěhovat starou paní, která odmítá opustit svůj dům a odejít do panelového bytu. U domu už stojí stroje, které mají vše zbourat. Bavor je v tuto chvíli zobrazen opět hlavně jako člověk spíš, než funkcionář. Nakonec paní po dobrém přemluví a odveze ji do nového bytu. Ona jde smutně, ovšem celá scéna končí konstatováním Bavora, že už se zabydluje. Navíc úplně na konci seriálu, když se předávají oficiálně klíče od bytů, objeví se tam tato paní s upečenými buchtami a veselou náladou. Tento moment jasně vyjadřuje to, že představitelé města přeci vědí, co je pro obyvatele nejlepší. Když nebudou hloupě protestovat a podřídí se, sami později poznají, že se vše v dobré obrátilo.

Argumenty používané pro bourání domů

V této části se budeme věnovat hlavně shrnutí toho, jaké argumenty pro přestavbu města, a tedy i bourání domů, byly použity v seriálu. Všechny tyto argumenty vyslovili představitelé města, nicméně všechny vycházejí z toho, že jen chtěli zlepšit život ve městě a vyřešit problémy, které se za léta nakupily. Byly tedy na začátku seriálu naznačeny skrze příběhy obyvatel města.

Pokrok

Nová stavba je prezentována jako budování něčeho moderního. Bourané domy nemají hodnotu, jsou staré, zatéká do nich a celkově jsou z pohledu vedení města zastaralé a vlastně nevhodné pro život. To jasně vyjádřil otec předsedy Bavora, který na schůzi s občany předčítal všechny problémy, které jsou se starými domy. Naopak nové domy mají veškeré moderní vybavení, jako

¹⁹ SOKA Kadaň, kt. 12, MNV Kralupy u Chomutova, KT, Zrušení práva užívání bytu – rozhodnutí 1974 – 1976, Zrušení práva užívání bytů ze dne 1. 3. 1975.

²⁰ SOKA Most, DNT, Kt 20, Byty, Informace o bytech pro Kralupy u Chomutova ze dne 26. 7. 1976.

jsou koupelny a vytápění. Jakékoliv protesty jsou jen nesmyslné držení se něčeho starého. Bylo by sice možné postavit sídliště mimo město. Jako první s tím, že je to špatné, přichází architekt. Argumentuje tím, že by postavily jen králíkárny, které jsou nevzhledné. Jde tedy také o estetický prvek. Navíc architekt reprezentuje mladou pokrokovou generaci, která se nebojí radikálních změn. Přesto potřebuje zkušeného Františka Bavora, který návrh přijme a představí.

Druhou překážkou je pak obtížnost takového řešení. Ve městě už jsou základy inženýrských sítí, postavit nové by bylo nákladné a trvalo by to dlouho. Navíc by se zabralo hodně zemědělské půdy, jak upozorňuje Bavor na první schůzi s občany, kde předvádí projekt. Dále naznačuje, že pokud postaví sídliště mimo centrum města, tak se veškerý život přesune tam a stará část Kunštátu začne chátrat, protože její obyvatelé nemají finance na opravy. Tím říká, že by se město věnovalo hlavně této nové části a ta stará by se nechala být. K tomu je logické, že by se život přesunul do nové části, protože chtějí postavit spoustu dalších budov, kromě bytů, které budou sloužit i k volnočasovým aktivitám. Všichni musí přeci jít do nového a zanechat staré za sebou.

Tento přístup k nově stavěným domům byl prezentován i ve skutečnosti skrze média. K tomuto tématu se vrátíme ještě v části o týdeníku *Nástup*.

Veřejný zájem

To je nejdůležitější a nejčastěji v seriálu opakovaný argument. Jednotlivci, kteří vlastní domy a protestují proti jejich zbourání, jen zabraňují ostatním ve zlepšení životních podmínek. Lidé nemají nové byty, nemají dost míst ve školkách pro děti, chtějí obchody a další místa pro trávení volného času. To vše je jasně prezentováno skrze příběhy a problémy lidí na začátku seriálu a později na první schůzi s občany, kdy se Bavor rozhodne jít proti starým strukturám ve vedení města. Idea ustoupení z vlastních sobeckých zájmů pro dobro celku je zřetelná v každé rozmluvě o projektu. Prezentuje se tak kolektivistická myšlenka socialismu. Člověk nemůže myslet na sebe, ale na celek, na celou společnost. Pokud je někdo proti, jde proti vlastním lidem a nezáleží mu na vlastním městu. To zdůrazňuje i to, že si lidé postaví nové město sami. Všichni zedníci, elektrikáři a další dělníci se budou podílet na stavbě. Tím bude město skutečně jejich. Každý má vložit nějaké své úsilí do stavby, ačkoliv se jeho konkrétně třeba změny netýkají. Ovšem celá věc je prezentována tak, že jde o všechny. Všichni přeci potřebují někde bydlet a chodit do školy, někde se bavit. A pokud ne oni, tak jejich děti. Zajímavý je tento aspekt ve chvíli, kdy Bavor přemlouvá jednoho dělníka, aby se přidal.²¹ Snaží se mu nabízet různé věci - byt, místo ve školce, výhody ze strany úřadu. Nakonec se k nim dělník přidá a bude ještě práci dělat zadarmo.

Další věcí, která přispívá k myšlence veřejného zájmu, je i informace, že nové byty potřebují také lidé z nově se rozšiřujícího podniku. Ten přivede spoustu dělníků do města a dá lidem práci. A nejen to. Podnik takového rozsahu město také proslaví a zviditelní.

Zajímavé je, že v seriálu úplně chybí jakékoliv konflikty mezi obyvateli Kunštátu. Není tam ani jedna scéna, kdy by proti sobě šli majitelé domů a zbytek obyvatel. Dokonce i na druhé

²¹ Muž na radnici, 5. díl, 0:01:12 – 0:02:39, 1976

schůzce s obyvateli, kdy se ukazuje projekt všem, spolu lidé nemluví přímo, nýbrž jen okrajově. Většinou jen vykřiknou svůj názor a jejich potenciální konflikty stejně jdou přes vedení města. Logicky se taková situace nabízí. Projekt vznikl, protože je potřeba změnit město, aby se v něm lidem lépe žilo, čemuž se snaží zabránit majitelé domů. Veškeré konflikty se odehrávají na úrovni městského úřadu či vyšších institucí. Obyvatelé města jsou většinou jen jakousi masou, která buď souhlasí, nebo nesouhlasí s rozhodnutím města. Vše řeší předseda Bavor. I když se stařena nechce vystěhovat ze svého domu a musí být převezena, ostatní obyvatelé jsou pouhými diváky celé akce. Tím se úplně vytrácí naznačení nebezpečí toho, že by nová výstavba mohla rozdělovat lidi na dvě skupiny. Nabízí se jediná alternativa - všichni vlastně drží spolu, jen je zapotřebí přemluvit těch pár rebelů, což jde většinou stejně hladce. Tím se i potvrzuje myšlenka vyššího principu.

Druhá věc je, že celý projekt nakonec projde velice klidně. Jediní, kdo se rozčilují, že něco nejde nebo někdo nesouhlasí, je Bavor či jeho tajemník Hlavica. V původním scénáři byla dokonce naznačena linka, že by mohlo docházet k násilnostem ze strany těch, kdo nesouhlasí s bouráním:

Brandejs: *Tady se šíří zvěsti, že vás vypískali a rozbili schůzi. To není pravda, že ne.*

Bavor: *Tak trochu to pravda je*

Brandejs: *Stalo se někomu něco?*

[...]

Bavor: *Ba ne, Vašku, tohle bylo opravdu zlý.*

Brandejs: *Hlavně, že se nikomu nic nestalo.*²²

V původní verzi tedy existovala myšlenka, že by lidé mohli jednat násilně. To se ale nakonec do seriálu nedostalo. Nejspíš z podobného důvodu jako neexistence konfliktů mezi lidmi. Mohlo by to lidem naznačovat, že by se mohli chovat nějak jinak než slušně a klidně. V komunistické propagandě se často používal prvek nepřítel proti nějaké kolektivní identitě. Kolektivní identita je v tomto konceptu chápána jako pocit sounáležitosti určité skupiny, sdílení pocitu „my“ a oddělení od „těch druhých jiných“ [Palivodová 2012:184].

V případě Kralup u Chomutova se jako vyšší zájem nabízí prospěch rozšiřování těžby uhlí pro všechny. Jak jsme naznačovali, zvyšovala se spotřeba elektrické energie, bylo ji tedy nutné vyrábět víc. To, že se zbourá několik vesnic, nakonec prospěje všem, protože budou mít všichni dostatek energie.

Muž na radnici patří k těm seriálům Jaroslava Dietla, které byly novinovými recenzenty pozitivně přijaty, ačkoliv to nebylo pravidlem [Bednařík, Reifová 2008: 72]. Atraktivitu seriálu můžeme spatřovat ve složitých osobních příbězích hlavního hrdiny, který se musí potýkat s těhotnou nesezdanou dcerou, propadnuvším synem nebo nevěrnou manželkou. To vše pak usnadňuje předávání hlavních myšlenek seriálu lidem skrze jejich obrazovky.

²² APF, AD, k. 36, inv. č. 1101, str. 94-95

Demolice Kralup u Chomutova v týdeníku *Nástup*

Analyzována byla všechna čísla regionálního týdeníku *Nástup*, která byla vydána v letech 1970 až 1979 (týdeník vycházel od roku 1960). Během těchto let padlo konečné rozhodnutí o demolici Kralup u Chomutova a došlo k jejich demolici. Během této doby se v něm objevily jen jednotky článků, které by přímo informovaly o demolicích obcí. Nicméně jsme takovou situaci předvíдали, protože v té době byla zavedena silná cenzura. Přímou o Kralupech se pak psalo v jednom článku ze září 1975, tedy jen chvíli před úplnou demolicí. Krátký článek popisuje, jaké budovy v obci stály s tím, že nyní musí ustoupit těžbě. „*Naše republika se bez uhlí neobejde a tak musí v příštím roce ustoupit i Kralupy*“ [Novotná, *Nástup* č. 4 1975], je článek zakončen. Zde se potvrzuje obhajování demolic z důvodu vyššího principu, jak byl ukázán v seriálu *Muž na radnici*. Zde se jím stává potřeba uhlí pro celou republiku. Obec musí ustoupit. Není jiná možnost.

V týdeníku se objevují dvě témata, která přímo souvisejí s demolicemi obcí, a díky nimž můžeme pochopit, jaký „příběh“ je kolem těchto demolic sestaven.

Prvním tématem je výstavba sídlišť. V době, kdy probíhaly demolice obcí (70. léta), probíhala v blízkém Chomutově velká výstavba nových sídlišť. Územní plán města z roku 1963 určoval, že nová sídliště propojí Chomutov s blízkým Jirkovem a vytvoří tak aglomeraci, v níž by už v polovině 70. let mělo žít skoro 100 000 lidí [Pachner 2005: 90]. Nová výstavba nicméně nebyla určena pouze pro bývalé obyvatele demolovaných vesnic. Rozšíření těžby předpokládalo také to, že bude nutné do oblasti přilákat nové pracovníky, kterým měly být byty přiděleny.

Výstavba nových bytů je popisována stejně jako v seriálu *Muž na radnici*. Nové budovy jsou moderní, byty jsou skvěle vybavené, vše je známkou pokroku a úspěchu socialistické společnosti. „*Už ze stávající výstavby je vidět, že všechny budovy, které zde budou postaveny, jsou s ohledem na terén a urbanistické řešení stavěny tak, aby vytvářely vhodné a zajímavé kontrasty. Proto zde najdeme jak domy dvoupatrové, tak čtyř, šesti osmi a šestnácti podlažní.*“ [Nástup č. 31, 1973:3].

Stavba bytů byla také součástí splnění plánu. V roce 1976 vstoupilo Československo do šestého pětiletého plánu. V něm bylo určeno, že se v okrese Chomutov musí postavit více než 7 000 bytů [Suk, *Nástup* č. 26, 1976: 1]. Splnění plánu je prvek, který vyvolává pocit sounáležitosti. Společnost má nějaký plán a všichni se zasadíme o to, aby byl splněn. Splnění plánu v dřívějším termínu bylo v tisku oslavováno. To se ukáže hlavně u druhého tématu, které bylo v týdeníku v souvislosti s demolicemi.

Byty jsou tedy prezentovány jako něco nového, moderního, pokrokového. To jsme se dozvěděli i ze seriálu *Muž na radnici*. Staré venkovské domky a byty jsou jen překážkou pokroku. Přesto se do tisku dostávají i zprávy o tom, že je výstavba sídlišť zpoždována. „*[...] ani přes veškerá opatření nebyly podstatně posíleny dodavatelské kapacity a v plnění plánu rovněž nedošlo k výraznějšímu zlepšení. Jsou problémy s nedostatkem materiálů a pracovních sil, k tomu se přidružují problémy projektové přípravy, dlouhé dodací lhůty technického a strojního zařízení aj.*“ [Nástup č. 47, 1977:1]. O tom, jak problémy s výstavbou ovlivnily průběh vystěhovávání obyvatel demolovaných obcí, se v tisku nepíše, což je vzhledem k cenzuře pochopitelné. Tato situace ovšem nemění nic na tom, jakým způsobem byly zobrazovány samotné stavby a nová sídliště.

Druhým tématem v týdeníku *Nástup*, které se týkalo demolicí obcí, jsou úspěchy při těžbě uhlí. Už od 50. let se lomy na Chomutovsku měly stát základem pro výrobu energie a tepla v celé republice. Budoucí palivoenergetický komplex zahrnoval čtyři uhelné elektrárny (realizováno mezi lety 1963 a 1982) a plánovanou otvírku tří velkolomů (Merkur, Březno, Libouš) s celkovou těžební kapacitou 18 mil. tun ročně (skutečné maximum těžby 22, 498 mil. tun v roce 1984 – tj. 30% podíl na celorevírních těžbách) [Valášek, Chytka 2009: 148].

Těžba uhlí je v tisku slavena především jako úspěch. „*Na Dole Nástup vytvořili havíři nový rekord. Zasloužil se o něj kolektiv skrývkového lomu Březno, když v noci na středu splnil svůj celoroční plán. [...] Kolektiv splnil svůj celoroční úkol daleko před termínem a zároveň dosáhl většího výkonu, než jim byl plánován pro pátý rok pětiletky*“ [Nástup č. 41, 1973: 2], slaví se v roce 1973. Je zajímavé, že těžba uhlí je tímto způsobem oslavována převážně uváděním počtu tun, které se vytěžily. Nicméně se už nezmiňuje, za jakou cenu se mohou lomy rozšiřovat. Tisk té doby obsahuje jen malé množství informací o tom, jak těžba ničí životní prostředí. A severozápadní Čechy byly v té době skutečně v katastrofálním stavu. Pánevní oblasti severních Čech byly koncem osmdesátých let považovány za jednu z nejvíce znečištěných oblastí Evropy. Odumírání lesů koncem šedesátých let jako důsledek účinku exhalací, především oxidu siřičitého, doprovázely v sedmdesátých letech zprávy o změnách zdravotního stavu populace. Za první signály poškození byly označovány zvýšený výskyt alergií, imunodeficiencí a onemocnění dýchacích cest u dětí. Nepříznivý vliv prostředí na těhotné ženy byl považován za příčinu výskytu vývojových vrozených vad u narozených dětí a velkého počtu dětí s nízkou porodní hmotností. Současně bylo pozorováno, že průměrná délka lidského života je v těchto oblastech kratší než celostátní průměr, zejména u mužů [Vitíková 2015:50]. Těžba uhlí tak zůstává jen pozitivní věcí, úspěchem a prospěch z ní mají všichni. Proto je možné její pomocí obhájit vystěhovávání lidí z obcí a jejich následnou demolici.

Závěry

Vytvoření seriálu s tematikou demolicí obcí a snahou ovlivnit její vnímání je důkazem, že se jednalo o společenské téma. Analýza seriálu a týdeníku *Nástup* nám poskytla přehled o tehdejší diskurzu, který zahrnuje převážně dva argumenty, dvě vysvětlení. Prvním z nich je existence vyššího principu, nějakého veřejného zájmu. V seriálu se jednalo převážně o výstavbu nových bytů, které by byly prospěšné pro všechny lidi. V případě Kralup u Chomutova bylo veřejným zájmem rozšiřování těžby hnědého uhlí. To bylo způsobené zvýšenou spotřebou energie, ale také zaměřením tehdejšího režimu na těžký průmysl a absencí snahy přejít na jiné zdroje pro výrobu energie. Proto se rozšiřování jeví jako nevyhnutelné a v nejlepší zájmu všech.

Druhým argumentem byla myšlenka pokroku. Výstavba nových bytů je známkou něčeho moderního, směřování dopředu. To se ukazovalo v popisu bytů a sídlišť v týdeníku *Nástup*. Staré domy, převážně ty vesnické, jsou nmoderní, ve špatném stavu, proto je obhajitelné to, že se bourají. Jejich obyvatelé dostávají nové a lepší byty. Diskuze je pak smrštna převážně na

vybavení bytu a stav budovy. Nebere se v potaz to, kde stojí domy, že jsou na sídlištích, že by člověk mohl mít ke svému domu vztah, atd. Pokrok je v tomto případě důležitější.

Vedení, které rozhoduje o demolicích, bylo zobrazováno skrze hlavního hrdinu seriálu *Muž na radnici* jako orgán, který ví nejlépe, co lidem prospěje. Vše, co dělá, dělá jen ve prospěch obyvatel. A pokud někdo protestuje, nakonec se ukáže, že měli ti ve vedení pravdu.

V tomto narativu probíhaly demolice obcí. Asi největší akcí tohoto druhu bylo zbourání starého Mostu, které započalo na konci 60. let a které se týkalo desítek tisíc obyvatel.

Zkoumání potvrdila předpoklad, že demolice obcí byly zobrazovány pozitivně. Není to tak překvapivé zjištění. Pokud se podíváme na historii těžby uhlí v Československu a zaměřenost tehdejšího režimu na ni a zároveň na problémy s výrobou elektřiny a tepla, s nimiž se KSČ potýkala, bylo jasné, že demolice obcí jsou vlastně nevyhnutelné pro rozšiřování těžby uhlí. Jejich pozitivní zobrazení se tedy nabízí. Zajímavé nicméně byly argumenty, které byly pro toto zobrazení použity. Zároveň bylo překvapivé, že ačkoliv vzniknul seriál na téma demolic obcí (v jeho případě velké části města), v regionu, kde se demolice děly, byl jejich průběh spíše zamlčován či minimálně neprezentován. Místní tisk nebyl využíván přímo k přesvědčení o užitečnosti demolic, ale spíše k prezentaci těžby uhlí.

Článek se věnoval převážně argumentům, které byly používány pro podporu demolic obcí v 70. letech 20. století, a tomu, jakým způsobem byla prezentována rozšiřující se těžba hnědého uhlí v severozápadních Čechách. Rozhodně by bylo zajímavé do budoucna porovnat argumenty, které se používaly v této době, s těmi, které jsou prezentovány v současné době například v souvislosti s hrozící demolicí obcí, jako je Horní Jiřetín. Ten se nachází na hranici lomu Československé armády v okrese Most a diskuze o jeho demolici se vede především v souvislosti s prolováním limitů těžby již od 90. let 20. století. Téma obhajoby demolic obcí v 70. letech je tedy stále aktuální a pro pochopení současné diskuze je důležité.

P R A M E N Y

Archiv a programové fondy ČT (APF), RED, Zápis ze schůze štábu, Hodnocení seriálu, č. kart.

281, č. složky 310/1067, inv. č. 2072

Archiv a programové fondy ČT (APF), AD, k. 36, inv. č. 1099, První muž na radnici, 4. Díl

Archiv a programové fondy ČT (APF), AD, k. 163, inv. č. 3799

Archiv a programové fondy ČT (APF), AD, k. 36, inv. č. 1101

Archiv a programové fondy ČT (APF), Dietl, J.: Poznámky ke scénáři k seriálu *Muž na radnici* (1. – 11. díl), 1975, AD, k. 36, inv. č. 1100

Archiv a programové fondy ČT (APF), Dietl, J.: Scénáře k seriálu *Muž na radnici* (1. – 11. díl), 1975

Národní archiv (NA), fond 02/1, sv. 108, ar.j. 108, Zpráva o využití uhelných ložisek s vyšším obsahem síry v severočeském hnědouhelném revíru, 28. ledna 1974

Národní archiv (NA), fond 02/1, svazek 51, ar.j. 51, Zpráva o koncepci rozvoje těžby uhlí v jednotlivých revírech do úplného vyuhlení zásob.

Národní archiv (NA), TERPLAN, karton 164, Územní plán rajónu Severočeské hnědouhelné pánve, str. 32.

Státní oblastní archiv Kadaň (SOKA Kadaň), karton 68, inv. č. 618, Archiv města Kralupy, Evidence obyvatel.

Státní oblastní archiv Kadaň (SOKA Kadaň, inv.č. 37, karton 9 Kadaň, MNV Kralupy, Seznamy.

Státní oblastní archiv Kadaň (SOKA Kadaň, kt 12, MNV Kralupy u Chomutova, Zápisy likvidační komise, 1974, Náhradní byty za Kralupy – dopis ze dne 23. 7. 1974.

Státní oblastní archiv Kadaň (SOKA Kadaň, kt. 12, MNV Kralupy u Chomutova, KT, Zrušení práva užívání bytu – rozhodnutí 1974 – 1976, Zrušení práva užívání bytů ze dne 1. 3. 1975.

Státní oblastní archiv Most (SOKA Most), DNT, Kt 20, Byty, Informace o bytech pro Kralupy u Chomutova ze dne 26. 7. 1976.

ČSDA, Výzkumy IVVM, CSDA81-2, *Názory občanů na aktuální problémy bydlení a bytové politiky*, 1981

Muž na radnici [seriál]. Režie Evžen Sokolovský, 1 – 11. díl, Československo, 1976.

Týdeník *Nástup* 1970 – 1979, roč. XI – XX, uloženo v Oblastním muzeu Chomutov

Novotná, H.: Z Kralup do nových domovů, *Nástup*, roč. XVI, č. 4, 23. 1. 1975.

S městem za zády, *Nástup*, ročník XV, č. 31, 1. 8. 1973, str. 3, 1973.

Suk, J.: *Příkaz dne: Kvalita a efektivnost*, *Nástup*, ročník XVII., č. 26, 1. 7. 1976, str. 1.

I přes problémy máme úspěch, *Nástup*, roč. XVIII, č. 47, 24. 11. 1977, str. 1.

Rekord havířů, *Nástup*, roč. XIV, č. 41, 11. 10. 1973, str. 2.

L I T E R A T U R A

Bednařík, Petr, Irena Reifová. 2008. „Normalizační televizní seriál: socialistická konstrukce reality.“ *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie*. Praha: Národní muzeum.

Binterová, Zdena. 1995. *Zaniklé obce Chomutovska*, Chomutov: Okresní muzeum v Chomutově.

Binterová, Zdena. 2006. *Zaniklé obce Chomutovska a Kadaňska od A do Z*. Chomutov: Oblastní muzeum.

Doležal, Jan. 1964. *Z bojů o českou školu v Podkrušnohoří před první světovou válkou*. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství.

Foglová, Barbora. 2013. *Normalizační seriály E. Sokolovského realizované podle dochovaných scénářů J. Dietla ve Spisovém archívu České televize. Komparativní a ideologická analýza* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci [cit. 31. 11. 2019]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/lr18yq/00179465-605041081.pdf>.

- Cholt, Jan. 2006. *Diskurzivní analýza globálních změn klimatu: případ emisí – argumentační strategie aktérů* [online]. Praha: Univerzita Karlova [cit. 31. 11. 2019]. Dostupné z: <http://tucnak.fsv.cuni.cz/~hajek/ski/dp/Cholt-DP06.pdf>.
- Kouba, Miroslav, Dagmar Magincová, Ivo Říha (eds.). 2012. *Kontexty propagandy*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Pachner, Jaroslav, Petr Rak. 2005. *Chomutovská uličnice. Stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích*, Ústí nad Labem: Alois International.
- Palivodová, Eva. 2012. „Obraz nepřítele v Československu 1948–1956“. In: Kouba, Miroslav, Magincová, Dagmar, Říha, Ivo (eds.). *Kontexty propagandy*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Prachařová, Kateřina. 2011. *Ekonomická reforma v CSSR v 60. letech jako počátek změny ve společnosti* [online]. Brno: Masarykova univerzita [cit. 31. 11. 2019]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/262920/pdf_b/.
- Průcha, Václav a kol. 2009. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplňek.
- Růžička, Daniel. *Období normalizace ČST - televizní seriál, tematické směry seriálové tvorby* [online]. Totalita.cz [cit. 2017-08-7]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/norm/norm_kult_tt_09.php.
- Statistická ročenka Československé socialistické republiky*. 1976 Praha: ANTL a ALFA.
- Taylor, Richard. 2016. *Filmová propaganda*. Praha: Academia.
- Spurný, Matěj. *Most do budoucnosti: Laboratoř socialistické modernity na severu Čech*. 2016 Praha: Karolinum.
- Valášek, Václav, Lubomír Chytka. 2009. *Velká kronika o hnědém uhlí*, Plzeň: G2 studio
- Zimmermann, Volker. 2011. *Sudetští Němci v nacistickém státě – Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938 – 1945)*. Praha: Prostor.

○ AUTORECH

Jana Vitíková je v současné době zaměstnána jako vedoucí sběru dat v CVVM Sociologického ústavu AV ČR. Zároveň studuje doktorský program oboru Historická sociologie na FHS UK. Dlouhodobě se zabývá demolicemi obcí v důsledku rozšiřování těžby hnědého uhlí v severozápadních Čechách a jejich důsledky.

